

Nr 4.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om arbetstidens begränsning; given Stockholms slott den 4 augusti 1919.

Under åberopande av bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om arbetstidens begränsning.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

Östen Undén.

Förslag

till

L a g**om arbetstidens begränsning.**

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Denna lag äger tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, vari arbetare användes till arbete för arbetsgivares räkning, så ock å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, vari i regel flera än tre arbetare på sådant sätt användas.

Från lagens tillämpning undantagas dock

a) arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande,

b) arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj,

c) arbete, som till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider,

d) arbete, som bedrives av staten,

e) arbete, som är att hänföra till hälso- eller sjukvård,

f) skeppstjänst, som omförmäles i lagen om arbetstiden å svenska fartyg, ävensom fiske,

g) skogsarbete, kolning därunder inbegripen, samt flottning utom vid skiljeställe,

h) jordbruk jämte sådana därtill hörande binäringar, vilka icke bedrivas såsom självständiga företag, ävensom trädgårdsskötsel och djurskötsel, ändå att arbetet bedrives utan samband med jordbruk,

i) arbete, som åligger trafikpersonal vid järnväg, som är upplåten för allmän trafik,

j) arbete, som åligger biträde i handelsbod, rakstuga, frisersalong eller badinrättning, samt

k) sådant arbete i hotell-, restaurang- eller kafé rörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande.

2 §.

Såsom arbetare skall vid tillämpning av denna lag ej räknas verkmästare eller annan befattningshavare i överordnad ställning, ritare, bokhållare eller därmed jämställd person, vaktmästare eller annat underordnat kontorsbiträde.

3 §.

På begäran av domstol eller den, vars rätt därav beröres, åligger det arbetsrådet att avgöra, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå denna lag äger tillämpning, eller huruvida viss arbetstagare är att enligt lagen räkna såsom arbetare.

Är mål, som handlägges vid domstol, beroende av fråga, varom i första stycket förmäles, skall domstolen hänskjuta frågan till arbetsrådet, när part sådant äskar eller domstolen finner det nödigt; och må slutligt utslag av domstolen ej meddelas, förrän arbetsrådets beslut kommit domstolen tillhanda.

I annan fråga rörande lagens tillämpning, än som i första stycket avses, har arbetsrådet att på begäran av domstol eller den, vars rätt av frågan beröres, avgiva utlåtande.

4 §.

Arbetare må icke användas till arbete under längre tid, raster oräknade, än 8 timmar av dygnet eller 48 timmar i veckan; dock må, därest nyssnämnda begränsning av arbetstiden för vecka icke därigenom överskrides, arbetstiden under veckans fem första söckendagar utsträckas till 8^{1/2} timmar.

Bedrives arbete med regelbunden skiftindelning, må annan arbetstid än nyss angivits tillämpas, såvitt därigenom icke uppkommer längre sammanlagd arbetstid för en tidrymd av högst tre veckor än att den motsvarar 48 timmar i veckan.

5 §.

Beträffande arbete, som fortgår allenast under kortare tid eller medför synnerligen ringa ansträngning eller tillgodoser ändamål av synnerligen stort allmänt intresse, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva undantag från de i 4 § angivna begränsningar.

Måste arbete, som bedrivs med tre skiftlag, oundgängligen fortgå jämväl under sön- och helgdagar, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva därför erforderligt undantag.

Är för visst arbete arbetstiden i väsentlig mån beroende av årstiden eller väderleken eller är den på grund av annat förhållande av växlande längd, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva, att annan arbetstid än i 4 § stadgas må tillämpas, såvitt därigenom icke sammanlagda arbetstiden för en tidrymd av högst fyra veckor blir längre än att den motsvarar 48 timmar i veckan.

6 §.

Har natur- eller olyckshändelse eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, vållat avbrott i driften eller ock medfört överhängande fara för sådant avbrott eller för skada å varor eller annan egendom, må arbetare, i den mån så är nödigt med hänsyn till berörda förhållande, användas till arbete utöver tid, som finnes angiven i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 §. Om sådant arbete samt dess anledning, omfattning och varaktighet åligger det arbetsgivaren att senast inom två dygn från dess början göra anmälan till yrkesinspektionens chefsmyndighet.

Arbetet må icke fortsättas utöver sist angivna tid, utan att tillstånd därtill sökts hos nämnda myndighet. Angående sådan ansökan har yrkesinspektionens chefsmyndighet att ofördröjligen meddela beslut.

Anmälan eller ansökan, varom här är sagt, må anses gjord, när densamma i betalt brev avlämnats till allmänna posten.

7 §.

Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i 6 §, med hänsyn till särskildt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete utöver tid, som är angiven i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 §, vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt aderton år, för högst 25 timmar under loppet av en kalendermånad och 150 timmar under loppet av ett kalenderår. Därutöver må för nödvändiga förberedelse- eller avslutningsarbeten enstaka arbetare, som uppnått nyss angivna ålder, användas under högst 10 timmar under loppet av en kalendermånad.

Erfordras ytterligare eftergift, må sådan, dock för högst 10 timmar under loppet av en kalendermånad och 75 timmar under loppet av ett kalenderår, meddelas av yrkesinspektionens chefsmyndighet.

I fråga om arbetares skyldighet att utföra arbete, som i denna paragraf avses, gäller vad därom kan anses vara med arbetsgivaren överenskommet.

8 §.

Rörande arbetares användande till arbete enligt 6 eller 7 § åligger det arbetsgivare att senast näst därpå följande dag göra anteckning i särskild journal, upprättad enligt formulär, som fastställs av yrkesinspektionens chefsmyndighet.

Beslut av yrkesinspektionens chefsmyndighet enligt 6 eller 7 § skall biläggas journalen å det arbetsställe, beslutet rör, och skall journalen jämte bilagda beslut förvaras å arbetsstället under minst tre år, räknat beträffande journalen från den tid, då sista anteckningen gjordes däri, och beträffande beslutet från detsamma datum.

9 §.

1 mom. Arbetsrådet består av minst sju ledamöter, utsedda av Konungen för en tid av två år i sänder. Av ledamöterna skola utses två bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar av arbetsgivare, vilkas medlemmar sysselsätta tillhopa minst 50,000 arbetare, samt två bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar av arbetare, som räkna minst 50,000 medlemmar. För nämnda fyra ledamöter skola i enahanda ordning utses minst dubbelt så många suppleanter. Förslag, som ovan sägs, skall, för att vinna avseende, upptaga minst dubbelt så många personer som de, vilka skola med ledning av förslaget förordnas till ledamöter eller suppleanter. Har förslag icke avgivits, varde förordnande ändock av Konungen meddelat.

Övriga ledamöter skola utses bland personer, som icke kunna anses företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen, och förordnar Konungen en av dessa ledamöter till rådets ordförande och chef samt en till ställföreträdare för denne. Minst en av de utan förslag utsedda ledamöterna skall vara lagkunnig man, vilken fullgjort vad författningarna föreskriva dem, som må nyttjas uti domarämbeten.

2 mom. Ledamot eller suppleant, som i 1 mom. avses, skall vara svensk medborgare och hava uppnått tjugufem års ålder. Ej må befattningen innehavas av den,

 som står under förmynderskap,
 som är i konkurstillstånd eller vars egendom, utan att vara avträdd till konkurs, förvaltas för borgenärens räkning,

 som är förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller eljest på grund av honom ådömd straffpåföljd icke må utöva allmän befatt-

ning eller genom utslag, vilket ännu icke vunnit laga kraft, är dömd till straffpåföljd, varom sist förmäles, eller som är under framtiden ställd för brott, vilket kan medföra sådan påföljd, eller

som blivit dömd ovärdig att föra andras talan inför rätta.

3 mom. Mot ledamot av arbetsrådet gälla samma jäv, som i rättegångsbalken stadgas i fråga om domare.

4 mom. Har ledamot eller suppleant, som representerar arbetsgivare eller arbetare, åtagit sig uppdraget, äge han ej att varda därifrån entledigad, med mindre särskilda omständigheter därtill föranleda. Avsägelse av uppdraget prövas av Konungen.

Avgår ledamot eller suppleant, förordnar Konungen för återstående delen av den tid, för vilken den avgångne varit förordnad, annan ledamot eller suppleant.

5 mom. Skulle ledamot, som representerar arbetsgivare eller arbetare, vid sammanträde utebliva eller finnas vara av jäv hindrad att tjänstgöra, och kan ej suppleant tillkallas, äger arbetsrådet utse lämplig person att vid det tillfället träda i den uteblivne eller jävige ledamotens ställe.

6 mom. Ärende, som behandlas af arbetsrådet, må avgöras af fem ledamöter, så ock av fyra, där de äro om beslutet ense. Ej må flera än sju ledamöter deltaga i behandlingen av ärende inför arbetsrådet.

Vid besluts fattande skola lika antal representanter för arbetsgivare och arbetare samt minst en lagfaren ledamot bland dem, som utsetts utan förslag, närvara.

7 mom. Vid handläggning av ärende, som ankommer å arbetsrådet, bör rådet i regel ej blott bereda vederbörande arbetsgivare och arbetare tillfälle att yttra sig utan även på lämpligt sätt söka samråd med representanter för arbetsgivare och arbetare inom ifrågavarande verksamhetsområde.

Till utredning av ärende må arbetsrådet låta vid allmän underrätt höra vittnen och sakkunniga. Finner arbetsrådet sådan åtgärd nödig, äger rådet därom göra framställning hos den underrätt, inom hvars område den, som skall höras, har sitt hemvist eller någon tid uppehåller sig, och varde denne genom rättens eller domarens försorg till rätten kallad. Rätten äger tillägga vittne och sakkunnig ersättning med vad som prövas skäligt. Sedan förhöret hållits, skall rätten tillställa arbetsrådet protokoll däröver.

Kostnaderna för förhör, som ovan sägs, bestridas av allmänna medel. Arbetsrådets beslut och utlåtanden meddelas avgiftsfritt.

8 mom. Arbetsrådet äger att, när skäl därtill föreligga, i avbidan på närmare utredning meddela beslut, som gällor endast tills vidare.

9 mom. Över arbetsrådets beslut må klagan ej föras.

10 mom. Närmare föreskrifter angående avgivande av förslag, som i 1 mom. sägs, och om arbetsrådets verksamhet må meddelas av Konungen.

10 §.

1 mom. Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas av yrkesinspektionens befattningshavare; och skall därvid i tillämpliga delar lända till efter rättelse vad som finnes stadgat rörande tillsyn å efterlevnaden av lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912.

2 mom. Å arbetsställe, där sådant arbete, som avses i 15 § lagen om arbetarskydd, bedrivs på stadigvarande sätt, skall förevarande lag finnas anslagen på lämplig plats.

11 §.

Använder arbetsgivare arbetare till arbete i strid mot vad i denna lag är stadgat, straffes med böter från och med tio till och med ettusen kronor. Är arbetaren under aderton år och har användandet skett med faders eller målsmans vetskap och vilja, vare fadern eller målsmanen förfallen till böter från och med fem till och med femtio kronor.

Den som under tid, då han är ställd under åtal för förseelse, varom i denna paragraf förmäles, fortsätter samma förseelse, skall, när han varder därtill lagligen förvunnen, för hvarje gång stämning därför utfärdats och delgivits, fällas till det ansvar, som är bestämt för sådan förseelse.

12 §.

Försummar arbetsgivare att fullgöra anmälningsskyldighet, som föreskrives i 6 §, eller att iakttaga vad enligt 8 § eller 10 § 2 mom. åligger honom, straffes med böter från och med fem till och med femhundra kronor.

Har arbetsgivare mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift i journal, som avses i 8 §, straffes med böter från och med femtio till och med ettusen kronor.

13 §.

Förseelser mot denna lag åtalas vid polisdomstol, där särskild sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare eller, där sådan ej finnes, vid allmän domstol.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

14 §.

Beträffande verksamhet, som bedrivs av kommun, skall vad i denna lag är stadgat angående arbetsgivare gälla arbetsföreståndaren.

15 §.

Skulle tillämpningen av denna lag medföra sådana svårigheter för visst arbete eller företag, att dess fortsatta bedrivande därigenom äventyras, må Konungen, efter arbetsrådets hörande, medgiva av förhållandena påkallat undantag från lagens tillämpning.

16 §.

Där i lag eller författning ytterligare begränsning stadgats beträffande användande av minderårig eller kvinna till arbete, skall sådan begränsning lända till efterrättelse.

Denna lag träder i kraft, beträffande arbete, som vid tiden för lagens utfärdande bedrivs såväl natt som dag, den 1 juli 1920 och beträffande annat arbete den 1 januari 1920, dock att vad lagen innehåller beträffande arbetsrådets befogenhet och verksamhet skall lända till efterrättelse från och med den 1 november 1919 samt att ledamöter och suppleanter i rådet skola första gången utses för tiden intill utgången av år 1921. Lagen gäller till och med den 31 december 1923; skolande beträffande sådan under tiden för lagens giltighet begången förseelse, som avses i 11 eller 12 §, vad i lagen är stadgat fortfara att gälla även efter sistnämnda dag.

Om det beträffande visst företag visas vara erforderligt att vidtaga förändringar i driftsätt eller anordningar i övrigt för att icke tillämpningen af denna lag skall i väsentlig mån förminska företagets produktionsförmåga, och nämnda förändringar icke utan synnerlig svårighet kunna genomföras, till dess lagen skall träda i kraft i avseende å företaget, må arbetsrådet medgiva nödigt anstånd med tillämpningen.

*Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 16
juli 1919.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Departementschefen, statsrådet Schotte anförde:

Den 18 mars innevarande år avlät Kungl. Maj:t till riksdagen proposition nr 247 med förslag till lag om arbetstidens begränsning. Förslaget, som i huvudsak överensstämde med ett av arbetstidskommittén utarbetat förslag till lag i ämnet, biträdades i allt väsentligt av riksdagens andra särskilda utskott (utlåtande nr 5). Mot utskottets utlåtande anfördes emellertid ett flertal reservationer. Sålunda hemställde sju reservationer, att propositionen ej måtte vinna riksdagens bifall, under det två inskränkte sig till att med hänsyn till näringarnas intressen påyrka vissa förändringar i lagförslaget, åsyftande bland annat att lagens tillämpning skulle begränsas till att gälla allenast fabriksrörelse och att arbetstiden för vecka skulle utsträckas till 54 timmar. Å andra sidan påkallade

fem reservanter skärpningar i den föreslagna lagen och påyrkade i sådant syfte bland annat vissa inskränkningar i avseende å undantagen från lagens tillämpning samt uteslutande av de bestämmelser, som innehöllo bemyndiganden att meddela eftergifter. Slutligen gjordes i några reservationer gällande vissa ändringskrav av mer formell innebörd.

Lagförslaget förkastades av första kammaren men antogs av andra kammaren med några förändringar i enlighet med vissa av sistberörda reservationer.

Arbetstidskommitténs statistiska utredning om de ekonomiska verkningarna av lagstadgad förkortning av arbetstiden hade icke fullständigt avslutats, när den förra propositionen avläts. Innan frågan kom till avgörande behandling inom riksdagen, var emellertid en redogörelse för utredningen publicerad. Ifrågavarande utredning rör sig i åtskilliga avseenden med siffror, som äro mycket osäkra, men med hänsyn till materialets stora omfattning och sättet för dess bearbetning synas dock de upplysningar, utredningen erbjuder, vara av visst värde. Utredningen jävar, så vitt jag kan finna, ej den uppfattning av ämnet, varåt jag i den förra propositionen givit uttryck, eller att, även om införandet av 8-timmars arbetsdag skulle komma att medföra någon ökad tunga för produktionen, vilken eventuellt kunde delvis utlösa sig i högre produktionspris, så kunde dessa möjliga olägenheter icke anses så betydande, att man därför borde avstå från reformens genomförande.

De slutresultat, vartill utredningen leder med tillämpning av de båda antagna alternativen — oförminskad produktion och ökat arbetarantal eller oförändrat arbetarantal och minskad produktion — torde få anses komma till sina mest betydelsefulla uttryck i de tal, som angiva den industriella produktionens fördyring med 3.47, resp. 4.54 %. Nu berörda verkningar i avseende å produktionskostnaden av 8-timmarsdagens genomförande torde emellertid i verkligheten bliva avsevärt reducerade, då man vid utredningen icke ansett sig kunna taga hänsyn till en del faktorer — såsom arbetsintensitetens ökning eller förbättringar i arbetsorganisation och tekniska hjälpmedel — vilka faktorer icke ansetts kunna siffermässigt beräknas. Framhållas må även, att den förkortning av arbetstiden, som den nu ifrågasatta reformen skulle medföra, till följd av på senare tid vidtagna inskränkningar i arbetstiden ingalunda skulle få den omfattning, som förutsattes vid utredningen. Utredningen hänför sig nämligen i regel till år 1917, och från denna tid och till den 1 april 1919 har arbetstiden per vecka, som för samtliga industriarbetare förstnämnda år i genomsnitt uppgick till 56.4 timmar, för drygt en tredjedel av dem nedgått till i genomsnitt ungefär 52 tim-

mar. I betraktande av nu berörda omständighet anser jag mig, i likhet med den senaste riksdagens andra särskilda utskott, våga påstå, att den inverkan, reformen kan komma att utöva på industriens produktionskostnad och därmed på varuprisen, ej bör bliva alltför betydande.

I det anförande till statsrådsprotokollet av den 18 mars 1919, vari jag motiverade förut berörda proposition med förslag till lag om arbetstidens begränsning, har jag närmare utvecklat de enligt min mening synnerligen vägande skäl, som tala för ett förverkligande snarast möjligt här i landet av arbetarnas gamla och starka krav på 8-timmarsarbetsdagen. Efter tiden för berörda anförande hava, såsom delvis i ovan omförmälda utskottsutlåtande relateras, arbetstidsförhållandena i utlandet utvecklats på ett sätt, som än ytterligare stödja kravet på ifrågavarande reforms genomförande även hos oss.

För bättre överskådlighets skull tillåter jag mig att här meddela en kortfattad översikt över förhållandena i denna stund i utlandet på förevarande område i den mån uppgifter härom kunnat inhämtas.

Norge. Under juli 1919 har utfärdats en lag om ändring i och tillägg till lagen den 18 september 1915 om arbetarskydd i industriella verksamheter, varigenom den allmänna arbetstiden inom industrien, större hantverksföretag (med vissa tekniska hjälpmedel eller minst 5 arbetare), lager-, packhus- och annat dylikt transportarbete samt byggnads- och anläggningsarbete med minst 5 arbetare begränsas till högst 8½ timmar om dagen och 48 timmar i veckan. Övertidsarbete är i princip förbjudet men medgives under vissa delvis ganska generellt angivna förutsättningar samt kan uppgå till sammanlagt 390 timmar under ett kalenderår. Arbetstidens begränsning får i vissa fall beräknas genomsnittligt för en längre period. Skulle lagens genomförande helt eller till väsentlig del omöjliggöra ett företags verksamhet, kan Konungen efter arbetsrådets hörande medgiva undantag. I enahanda ordning kan undantag beviljas i det fall, att lagens genomförande vid fastställd tid i väsentlig mån förringar ett företags produktionsförmåga.

Danmark. Genom lag den 12 februari 1919 om införande av 8-timmarsarbetsdag i fabriksverksamhet med »dygndrift» inskränkes bruttoarbetstiden per dygn för arbetare, som deltagar i det kontinuerliga arbetet, till högst 8 timmar. Vid skiftväxling (långskift) kan dock arbetstiden utsträckas till 16 timmar per dygn, men får ej bruttoarbetstiden för någon arbetare under tre på varandra följande veckor överskrida 160 timmar. Undantag medgives, där så är påkallat med hänsyn till försvarlig avlösning, reparationer, sjukdom, visst arbetes fullföljande e. d.

Lagen äger icke tillämpning å verksamheter, som endast tillfälligtvis — kortare än en månad för kalenderår — använda »dygndrift», och kan förklaras icke gälla säsongarbeten, vari sådan drift ej förekommer mer än 4 månader under kalenderåret.

En av regeringen i början av innevarande år tillsatt särskild kommission har i uppdrag att skyndsamt utarbeta förslag till lagstiftning angående 8-timmarsdagen, först beträffande industri, byggnadsverksamhet och transportväsen samt därefter i avseende å övriga ifrågakommande verksamhetsområden.

Finland. En lag om 8-timmars arbetstid utfärdades redan den 27 november 1917 men kom till följd av den snart därefter utbrytande revolutionen i tillämpning först under den senare delen av år 1918 och då i vissa avseenden modifierad. Ett förslag till reviderad lagstiftning i ämnet, vilken dock i huvudsak överensstämmer med den nu gällande regleringen av arbetstidens längd, föreligger sedan den 1 april 1919 i ett av arbetstidskommittén till socialministeriet avgivet förslag till lag angående begränsning av arbetet i särskilda yrken.

Regleringen skulle enligt berörda lagförslag omfatta industri, hantverk, byggnadsverksamhet, handel, värdshus- och dylik rörelse, transport- och samfärdselföretag m. m. Från lagens tillämning undantagas dels vissa olika näringar och dels några generellt angivna kategorier av verksamhet, bland andra arbeten vilka såsom kortvariga eller mindre betydande icke kunna underordnas en regelbunden arbetstidsreglering. Arbetstidens längd är i allmänhet begränsad till 48 timmar i veckan och 8½ timmar av dygnet, men där arbetets tekniska beskaffenhet, väderleksförhållandena eller annan trängande omständighet så påkallar, behöver blott iakttagas, att arbetstiden ej överskrider 96 timmar under två veckor. För en del slag av verksamhet, såsom vid vissa kommunikationsmedel, lastnings- och lossningsföretag, bärgningsarbete, tullkvarnar och mejerier, sjukhus och fängelser m. m., är arbetstiden begränsad till 192 timmar under 4 veckor. Övertidsarbete kan få uppgå till högst 300 timmar om året. Visar sig lagens tillämpning på grund av arbetets tekniska beskaffenhet, årstiden eller annan tvingande omständighet ogenomförbar eller påkalla sådana tekniska förändringar eller tillbyggnader, att dessas omedelbara utförande skulle omöjliggöra rörelsens eller inrättningens fortsatta ekonomiska bestånd, äger statsrådet att efter socialstyrelsens och arbetsrådets hörande medgiva undantag för högst ett år i sänder.

Tyskland. Reichsamt für die wirtschaftliche Demobilmachung föreskrev genom förordning den 23 november 1918 i avseende å industri,

hantverk, handel och andra yrkes-(gewerbliche) företag, att den ordinarie dagliga arbetstiden ej fick överskrida 8 timmar. Förkortas enligt överenskommelse arbetstiden å dag före sön- eller helgdag, får arbetstiden å veckans övriga söckendagar i motsvarande mån förlängas. Vissa undantag medgivnas beträffande kommunikationsverken och företag med kontinuerlig drift m. m. Genom en förordning av den 18 mars 1919 har jämväl för de affärsanställda arbetstiden begränsats till 8 timmar per dag.

England. Regeringen lär hava låtit utarbete ett förslag till lag om 48-timmars arbetsvecka, vilken lag skall hava mycken vidsträckt tillämpning. Bland annat skulle under lagen inbegripas jordbruk samt bank-, försäkrings- och annan affärsverksamhet, varemot från lagens tillämpning skulle fritagas bland annat befattningshavare i överordnad ställning och medlemmar af arbetsgivarens familj. Rörande övertidsarbete lära meddelas särskilda bestämmelser. Arbetsministern skulle äga att på eget initiativ eller på framställning av vederbörande arbetsgivare eller arbetare meddela bestämmelser om undantag från lagen.

Frankrike. Till ändring av Code du travail et de la prévoyance sociale utfärdades den 23 april 1919 en lag om 8-timmars arbetsdag. Lagen omfattar industriella och handelsföretag i största allmänhet samt begränsar den effektiva arbetstiden till 8 timmar per dag eller 48 timmar per vecka eller ock till motsvarande tidsmått, beräknad för annan period än vecka. Den närmare utformningen av regleringen skall, efter samråd med vederbörande sammanslutningar av arbetsgivare och arbetare, ske i administrativ väg genom bestämmelser, avsedda för olika verksamhetsområden.

Nederländerna. För det nederländska parlamentet framlades den 11 april 1919 av regeringen ett förslag till lag om bland annat begränsning av arbetstidens längd. Dess huvudsakliga bestämmelse i nu berörda avseende begränsar arbetstiden i fabriker och verkstäder, å byggnadsplatser och dylikt till 8 timmar för dag och 45 timmar för vecka. För en del andra slag av arbeten, antagligen väsentliga sådana, som bedrivs utomhus, föreslås en arbetstid av högst 10 timmar per dag och 55 timmar per vecka. I åtskilliga fall skulle dock undantag kunna förekomma.

Belgien. I representanternas kammare har den 20 mars 1919 väckts en motion om lagstadgad 8-timmars arbetsdag. Nämnas kan måhända även, att regeringen sistlidne vår tillsatte tvänne kommissioner för ut-

redning av frågan om förkortning av arbetstidens längd inom järnverken, resp. gruvorna.

Schweiz. Förbundsrådet har den 29 april 1919 för förbunds församlingen framlagt ett förslag till lag angående arbetstiden i fabriker. Enligt detsamma får arbete »på ett skift» — allt annat arbete förutsätter särskilt tillstånd — icke fortgå mer än 48 timmar i veckan. Är arbetstiden å lördag förkortad, får dock skillnaden fördelas på de övriga söckendagarna. Förbundsrådet är bland annat bemyndigat att för särskilda industrier, så länge tvingande grunder — synnerligast med hänsyn till konkurrensförmågan gent emot utlandet — motivera det, medgiva en veckoarbetstid av högst 52 timmar. Vissa före den 1 juni 1919 ingångna avtal mellan arbetsgivar- och arbetarorganisationer förbliva orubade av lagen intill den 1 januari 1921. Övertidsarbete kan i regel ej medgivas för mer än 2 timmar om dagen och 80 dagar om året.

Tysk-Österrike. Genom en lag av den 19 december 1918 bestämdes arbetstiden för arbetare i fabriksmässigt bedrivna yrkesföretag till högst 8 timmar under loppet av 24 timmar. Med tillstånd av eller i vissa fall endast efter anmälan till vederbörande myndighet kan arbetstiden få utsträckas till 10 timmar under högst 3 veckor för att tillfredsställa ett ökad arbetskrav, särskilt inom säsongyrkena. Även längre gående undantag kunna förekomma. I tillämpningsföreskrifter av den 12 februari 1919 medgivas avsevärda undantag för talrika slag av sysselsättningar.

Ryssland. För alla slag av företag torde genom en författning av den 30 oktober 1917 hava föreskrivits en begränsning av arbetstiden till högst 8 timmar per dag och 48 timmar per vecka.

Ungern. Redan vid innevarande års början lära hava förelegat ett förslag till lag, som begränsade arbetstiden för dygn inom handel och industri m. m. till högst 8 timmar.

Polen. Genom förordning av den 23 november 1918 har arbetstiden inom industri, handel och transportföretag begränsats till 8 timmar om dagen med undantag för lördag, då arbetstiden ej får överskrida 6 timmar.

Tjecko-Slovakiska republiken. En lag av den 19 december 1918 begränsar arbetstiden inom industrien till i regel 8 timmar av dygnet och 48 timmar i veckan.

Italien. Sedan 8-timmarsdagen genom avtal införts inom betydande delar av industrien, har ett betänkande med lagförslag i ämnet utarbetats, hvilket under juli månad 1919 skulle föreläggas Consiglio superiore del lavoro.

Spanien. Enligt en förordning av den 3 april 1919 skall den längsta lagliga arbetstiden för alla arbetsgrenar från den 1 oktober 1919 vara 8 timmar om dagen eller 48 timmar i veckan. Institutet för sociala reformer synes emellertid vara bemyndigat att på framställning av yrkeskommittéer, som skola bildas inom skilda fack, medgiva undantag samt har dessutom att meddela närmare, definitiva bestämmelser om arbetstiden för olika arbetsgrenar.

Portugal. Genom lag av den 8 maj 1919 torde arbetstiden inom industri och handel hava i regel begränsats till 8 timmar om dagen och 48 timmar i veckan.

I ett flertal utomeuropeiska stater, såsom *Nya Zeeland*, vissa av *Amerikas Förenta stater*, *Panama*, *Uruguay*, *Ecuador*, *Coahuila de Zaragoza* samt *Mexikos Förenta Stater* har 8-timmarsdagen delvis sedan flera år tillbaka varit lagstadgad.

Slutligen må i detta sammanhang erinras om, att å dagordningen för den internationella arbetskonferens, som enligt fredskonferensens beslut är avsedd att hållas i Washington instundande höst, i främsta rummet upptagits frågan om tillämpning av principen om 8-timmarsarbetsdag eller 48-timmars arbetsvecka.

Redan vid framläggande av den föregående propositionen i förevarande ämne hade jag, efter redogörelse för vad i utlandet förekommit å området, tillfälle framhålla, att 48-timmars arbetsvecka för närvarande kunde betecknas »såsom ett nästan allmänt internationellt faktum». Vad som i detta avseende ytterligare tilldragit sig sedan mars 1919 visar, att berörda begränsning av arbetstiden alltjämt vinner ökad terräng och är så nära till internationellt förverkligande som möjligt, utan att bindande avtal mellan länderna slutits. Utlandets förhållanden giva tillräckligt stöd för den uppfattningen, att — från internationell synpunkt bedömt — Sverige med införande av 48-timmarsarbetsveckan icke skulle taga något överilat steg utan tvärtom därmed blott beträda den väg, som de andra länderna antingen redan slagit in på eller äro i begrepp att taga. Härmed bortfaller också en av huvudinvändningarna mot arbetstidens förkortning eller den, att vår exportindustri därigenom skulle bliva mindre konkurrenskraftig än utlandets.

Med hänsyn till vad jag här ovan anfört och då jag anser, att avgörandet av förevarande för arbetsfreden och samhällsutvecklingen särdeles betydelsefulla fråga icke lämpligen bör anstå till nästkommande års riksdag, har jag funnit mig böra påkalla förnyad proposition i ämnet till den urtima riksdag, som nyss beslutats skola inkallas till den 4 instundande augusti.

Det förslag till lag om arbetstidens begränsning, som förelades innevarande års lagtima riksdag, vann, såsom förut omnämnts, i allt väsentligt vederbörande utskotts gillande. De ändringsyrkanden av reell innebörd, som i olika reservationer framställdes mot förslaget, synas mig ej heller i allmänhet grundade på så allmängiltiga samhällsintressen, att de vid en första provisorisk lagstiftning i detta ämne böra föranleda mera omfattande ändringar i det tidigare lagförslaget. Reservationerna torde väsentligen endast giva uttryck åt vissa önskemål å arbetsgivar- eller arbetarhåll. Enligt mitt förmenande skulle också en lagstadgad reglering av arbetstiden av väsentligen det innehåll, nyss berörda lagförslag angiver, ej blott vara ägnad att i regel tillförsäkra arbetarna den åsyftade förkortade arbetstiden utan även att erbjuda näringarna de möjligheter till lindringar, som skäligen kunna visa sig påkallade med hänsyn till hittillsvarande förhållanden och med skäligt beaktande av vår industris möjlighet till konkurrens med utlandet. Det lagförslag, som nu framlägges, överensstämmer också i huvudsak med det för 1919 års lagtima riksdag framlagda; och tillåter jag mig att ifråga om lagförslagets oförändrade bestämmelser hänvisa till den motivering, som anförts i den förra propositionen.

Vid den granskning, som det tidigare lagförslaget, särskilt i riksdagen, blivit underkastat, hava mot detsamma i särskilda avseenden framställts vissa erinringar, som synts påkalla uppmärksamhet från min sida.

1 §, ingressen.

Under den förra propositionens behandling i riksdagen gjordes från vissa håll gällande, att ifrågavarande lagstiftning skulle vid en del kortvariga och tillfälliga arbetsföretag av obetydlig omfattning förorsaka olägenheter, som icke kunde anses motiverade med hänsyn till något behov av arbetstidens reglering. Om t. ex. en lantbrukare anställde ett par byggnadsarbetare för omläggning av taket å en loge, som måste vara brukbar till skördetiden, kunde det i många fall vara i hög grad önskvärt att få bedriva arbetet utan hinder av lagstadgad begränsning av

arbetstiden, och någon egentlig olägenhet därav för arbetarna behöfve ej heller befaras. Från vissa håll har också framhållits, att enahanda synpunkter kunde göras gällande beträffande en del mindre underhållsarbeten å redskap och annat dylikt hantverksarbete av tillfällig karaktär.

Det synes mig knappast kunna bestridas, att det ifråga om kortvariga och tillfälliga arbetsföretag ofta ej blott för arbetsgivaren utan även för arbetaren kan vara önskvärt att få utan hinder av lagstadgad reglering påskynda arbetet. Jag har därför ansett mig böra i 1 § första stycket företaga den ändring, att den föreslagna lagens tillämpning i avseende å särskilda arbetsföretag begränsas till sådana, vari flera än tre arbetare användas. Om man sätter gränsen så lågt som vid tre arbetare, torde ifrågavarande bestämmelse icke kunna betraktas som ett avsteg av någon betydelse från lagens principiella ståndpunkt. Till stöd för ifrågavarande ändring må även framhållas, att förut berörda synpunkt i viss mån gjorts gällande vid tillkomsten av lagen om arbetarskydd. I andra ledet av lagens ingress utsträcker lagens tillämpning till vissa angivna slag av verksamhet eller »annat dylikt särskilt arbetsföretag», och i motiveringen härtill yttrar föredragande departementschefen, att enligt hans mening »måste på arbetsföretag, såsom avgörande för lagens tillämpning, ställas fordran på en viss omfattning och varaktighet, så att dess bedrivande blir någorlunda jämförligt med samma slag av verksamhet, utövad såsom rörelse».

Vad angår hantverksarbete av tillfällig karaktär, såsom för underhåll eller reparation av verktyg och dylikt, tala onekligen vissa skäl för att ett undantag även härvidlag kunde vara berättigat. Emellertid stöter det på stora svårigheter att i lagen utforma ett sådant undantag med hänsyn till den svävande gränsen mellan hantverk och industri samt vanskligheten att fixera de tillfälliga arbeten, som må kunna föranleda ett undantagande från de allmänna bestämmelserna i lagen. Jag har därför icke funnit mig kunna vidtaga någon förändring av förslaget i detta avseende. I praktiken torde för övrigt ifrågavarande behov till någon del kunna tillgodoses genom nyss föreslagna undantag för särskilda arbetsföretag, och i övrigt läres för sådana fall vara att hänvisa till de medgivanden, som möjliggöras av andra bestämmelser i lagförslaget, särskilt 7 §.

1 § h).

Beträffande undantaget h) under 1 § hade vid det tidigare förslagets behandling från olika håll uttryckts tvekan, huruvida trädgårdsskötsel

skulle anses inbegripen under »jordbruk». Vore så icke förhållandet, påyrkades, att trädgårdsskötsel måtte undantagas från lagens tillämpning. Med anledning härav fann andra särskilda utskottet lämpligt att i undantaget uttryckligen inbegripa trädgårdsskötsel. Enligt min mening är trädgårdsskötsel otvivelaktigt ett slag av jordbruk, men då den allmänna uppfattningen i detta avseende ej synes stadgad, har jag ansett mig böra upptaga berörda av utskottet föreslagna ändring.

På sätt närmare framgår av andra särskilda utskottets förutberörda utlåtande nr 5, hava reservationsvis erinringar framställts mot några av de undantag i övrigt från lagens tillämplighetsområde, som upptagits i det föregående lagförslaget. Dessa erinringar, som väsentligen ansluta sig till det yttrande, vilket av landssekreteriatet avgivits över arbetstidskommitténs förslag, har jag bemött i mitt anförande till statsrådsprotokollet den 4 mars 1919. Hänvisande härtill har jag av vad vid 1919 års lagtima riksdag i dessa delar förekommit icke funnit anledning avvika ifrån det tidigare lagförslaget. Det må i detta sammanhang erinras om, att vad beträffar statens arbetare numera 48-timmarsveckan tillämpas, förutom vid arméns och marinens samt järnvägarnas och telegrafens verkstäder, jämväl vid statens järnvägars, telegrafstyrelsens och vattenfallsverkens anläggningsarbeten. Arbetsförhållandena för trafikpersonalen vid statsbanorna äro under beredning i järnvägsstyrelsen och torde inom en nära framtid bliva föremål för närmare förfoganden. Trafikarbetets mångskiftande och delvis intermittenta karaktär gör emellertid, att detsamma icke kan ordnas efter samma enhetliga linjer som industriarbetet utan kräver särskilda bestämmelser. Det samma gäller i fråga om andra kategorier av statstjänare. Vad som i nu berörda avseende kommer att tillämpas vid statsbanorna torde medföra vissa verkningar rörande trafikpersonalens arbetstid vid de enskilda järnvägarna. Denna arbetstid bör dock kunna ordnas på överenskommelsens väg, liksom så många andra arbets- och lönefrågor vid samma järnvägar. Skulle svårigheter härutinnan yppa sig, lärer Kungl. Maj:t ej underlåta att påkalla riksdagens uppmärksamhet i lagstiftningsväg på förevarande spørsmål.

Vidkommande slutligen personalen å rakstugor och frisersalonger erinras om, att Kungl. Maj:t, sedan ett till 1919 års lagtima riksdag avlätet lagförslag, som avsåg bl. a. nu berörda slag av företag, blivit i huvudsak av riksdagen bifallet, den 30 maj 1919 utfärdat lag om begränsning av tiden för idkande av handel och viss annan rörelse.

Denna lag stadgar vissa maximitider för öppethållande av bland annat rakstugor och frisersalonger och reglerar därmed också i viss mån de där anställda biträdenas arbetstid. Inom ramen för denna reglering

böra nämnda arbetstagare på överenskommelsens väg kunna ernå en lämplig arbetstid. Skulle så ej bliva fallet, kan en ytterligare och närmare reglering av arbetstiden väl ifrågasättas, men då lämpligast i sammanhang med att arbetstiden för biträden i handelsbodas och badinrättningar, tilläventyrs också för personalen i hotell-, restaurang- och kafé-rörelse, närmare begränsas. Knappast kunna biträdena å rakstugor och frisersalonger hava befogade anspråk på en särställning framför övrig i mom. j) omförmäld personal. Samtliga hithörande personalgruppers arbete synes i allt fall så skilt från de arbetares, vilka den nu ifrågasatta lagstiftningen närmast är avsedd att omfatta, att de icke nu böra inbegripas under arbetstidslagstiftningen.

2 §.

Beträffande lagförslaget 2 § hade utskottet, för att säkerställa kontorsvaktmästares och -springpojkers undantagande från lagens tillämpning, föreslagit viss förändring av paragrafens sista del. Berörda ändringsförslag har emellertid ej synts mig fullt lyckligt avfattat, utan har jag för tillgodoseende av det av utskottet åsyftade ändamålet föreslagit en ytterligare jämkning i stadgandets avfattning.

3 §.

Mot 3 § i propositionen hade herr Hagman i Stockholm m. fl. i motion vänt sig och påyrkat, att paragrafen, som ändrats med anledning av anmärkning av lagrådet, måtte återställas till den avfattning, som föreslagits av arbetstidskommittén. Detta yrkande, som avsåg, att åt arbetsrådet giva avgörande — och ej såsom i propositionen föreslagits blott rådgivande — befogenhet i frågor rörande lagens tillämplighet, vann emellertid ej utskottets gillande. Herr Pettersson i Södertälje jämte fem andra ledamöter av utskottet funno dock en ändring i nyss berörda riktning önskvärd samt framförde yrkande härom i en reservation, vari bestämmelserna i ämnet omredigerats och vidare utvecklats. I samband härmed påyrkades vissa förändringar av bestämmelserna i 6 § rörande arbetsrådets sammansättning och verksamhet.

Vid ytterligare övervägande av förevarande spörsmål har jag funnit de synpunkter, som anförts i berörda reservation och vartill andra kamraren anslutit sig, vara värda beaktande. I många fall och tydligen särskilt i början av lagens tillämpning kan det säkerligen ofta komma att visa sig angeläget för vederbörande parter att snarast möjligt få slutgiltigt besked, huruvida visst arbete skall vara underkastat lagen

eller huruvida viss arbetstagare skall vara att räkna såsom arbetare enligt lagen. Därtill kommer, att farhågan för bristande enhet i rättstillämpningen, som gjorts gällande mot kommitténs förslag i ämnet, torde få anses i väsentlig mån undanröjd genom den av reservanterna tillfogade bestämmelsen, att domstol skall hänskjuta frågor av nyss berörda innebörd till arbetsrådet, när part sådant äskar eller domstolen eljest finner det nödigt. Härigenom torde sannolikt alla de fall, där någon tvekan skäligen kan ifrågakomma, komma under arbetsrådets prövning.

Med hänsyn till vad nu anförts har jag ansett mig hava skäl att biträda ifrågavarande reservationsvis framförda förslag till förändrad avfattning av lagförslaget 3 §. Till de ändringar av 9 §, som böra bli en följd av nu förevarande ändring av 3 §, återkommer jag här nedan.

4 §.

Beträffande 4 § första stycket har jag ansett mig böra upptaga den omredigering, som utskottet förordat i syfte att giva stadgandet om den med förevarande lagstiftning avsedda 8-timmarsdagen ett tydligare uttryck.

5 §.

Mot de möjligheter till undantag genom beslut av arbetsrådet, som från arbetstidskommitténs förslag upptogos i 5 § av det med den förra propositionen framlagda lagförslaget, hade redan i reservation mot kommittéförslaget och i avgivna yttranden däröver rests invändningar från arbetarhåll. Andra särskilda utskottet förordade emellertid förslaget i förevarande del oförändrat, men avgåvos däremot reservationer av flera ledamöter. Under överläggningen i ämnet i riksdagen upprepades och skärptes de invändningar, som förut rests mot upptagande av ifrågavarande undantagsbestämmelser. Jag har av vad sålunda förekommit haft förnyad anledning att överväga frågan om förevarande undantagsbestämmelser.

Vad till en början beträffar frågan om den kontinuerliga driften, äro svårigheterna att i lagstiftningsväg reglera arbetstiden så mycket större, som denna drift dels är av tvåfaldig art, — antingen sådan som måste fortgå utan avbrott hela veckan runt eller sådan, som kan avbrytas ett antal timmar vid söndagsdygnet — dels ock inom olika industrier företer olika skiftanordningar. Att nu på en gång såsom en oeftergivlig regel fastslå en bestämmelse om undantagslös 48-timmars-

vecka för den kontinuerliga driften, vilket i många fall skulle innebära en övergång ej blott till tre utan till fyra skiftlag eller liknande ytterligare ökning av arbetarantalet, synes mig ej böra ifrågakomma. 3-skiftsystemets lagfästade, som äger rum med förevarande lagförslags antagande, är ett stort steg framåt för arbetarklassens strävanden till större fritid, och det måste med hänsyn till det ökade arbetarantalet med ty åtföljande ökade bostadsutrymmen, som en undantagslös 48-timmarsvecka skulle medföra, anses nödvändigt, att vid kontinuerlig drift eftergift från den allmänna regeln om normalarbetsdagen må kunna i trängande fall medgivas.

Då jag således icke ansett tillrådligt att nu föreslå uteslutande av den undantagsbestämmelse, som innehålles i 2:a stycket av 5 § i den förra propositionen, utgår jag ifrån, att arbetsrådet naturligtvis skall ägna frågor av förevarande art den noggrannaste uppmärksamhet, jämväl ur arbetarnas intressen, och tillse, att skiftplanen i görligaste grad blir så lagd, att arbetarna erhålla nödig söndagsvila och största möjliga sammanhängande fritid.

I detta sammanhang må erinras om, att under februari och april månader 1919 förts överläggningar mellan representanter för Sverige, Norge, Danmark och Finland angående genomförande av gemensamma bestämmelser för dessa länder om arbetstidens längd och indelning inom pappers-, cellulosa- och trämasseindustrierna. Någon enighet i frågan har emellertid icke hittills vunnits i annan mån än vad beträffar det berättigade i princip av en arbetsordning med indelning av dygnet i 3 skift inom avdelningar med kontinuerlig drift.

Vidkommande övriga undantagsbestämmelser i 5 § har invänts, att desamma genom alltför vid och obestämd avfattning skulle kunna eludera regeln i 4 §. Ehuru dessa farhågor synas mig överdrivna, då arbetsrådet utan tvivel kommer att förfara med all nödig varsamhet vid eftergifters lämnande, har jag dock ansett mig kunna förorda vissa omformuleringar närmast i förtydligande syfte.

I första stycket har sålunda uttrycket »större allmänt intresse» utbytt mot orden »synnerligen stort allmänt intresse», varjämte det förtydligande skett, att arbetsrådet, såsom i själva verket torde vara givet utan vidare, skall finna det begärda undantaget påkallat. Motsvarande tillägg har också gjorts i tredje stycket.

Mot tredje stycket hava farhågor särskilt uttalats för, att med den tidigare formuleringen byggnadsindustrien i allmänhet skulle kunna erhålla medgivande att tillämpa en längre arbetstid under sommaren och en kortare under vintern, under vilken senare tid arbetarna i denna in-

dustri i allmänhet icke lära hava regelbundet arbete. Då avsikten med förevarande lagrum knappast torde hava varit den nu antydda och i allt fall en sådan uppfattning näppeligen kan praktiskt genomföras, har jag ansett det förtydligande böra givas åt tredje stycket i 5 §, att i där avsedda fall den genomsnittliga beräkningen av arbetstiden ej får avse längre period än 4 veckor.

7 §.

Bestämmelsen i 7 § om rätt att använda arbetare till övertidsarbete hade föranlett ett par motionärer, herrar Lindley och Karlsson i Sandviken, att påyrka förändringar, varigenom skulle angivas, att dylikt användande vore beroende av arbetarens fria vilja. Utskottet fann emellertid detta vara uppenbart och föreslog ej någon förändring i berörda avseende. I reservation av herr Söderberg i Stockholm jämte fyra andra utskottsledamöter förnyades yrkandet. Herr Pettersson i Södertälje hemställde reservationsvis, att till paragrafen måtte fogas ett nytt, så lydande stycke: »I fråga om arbetares skyldighet att utföra sådant arbete, som i denna eller nästföregående paragraf avses, gäller vad därom kan vara med arbetsgivaren överenskommet». Denna reservation bifölls av andra kammaren.

Ehuru utskottets mening, att en arbetsgivare ej mot arbetarens vilja kan tvinga honom till övertidsarbete, varom här är fråga, lika litet som dylikt tvång kan utövas i fråga om annat arbete, torde vara obestriddig, har den tidigare avfattningen av förevarande paragraf givit anledning till missförstånd, som synes mig lämpligen böra undanrödjas.

Jag har därför i huvudsaklig anslutning till förenämnda reservation föreslagit ett tillägg av denna lydelse: »I fråga om arbetares skyldighet att utföra arbete, som i denna paragraf avses, gäller vad därom kan vara med arbetsgivaren överenskommet».

9 §.

I lagförslagets 9 § 1 mom. första stycket har jag, med hänsyn till ett från såväl arbetsgivar- som arbetarhåll uttryckt och av utskottet förordat önskemål, intagit bestämmelse, som begränsar där ifrågavarande förslagsrätt till de stora huvudsammanslutningarna av arbetsgivare och arbetare. I ändamål väsentligen att bereda arbetsrådet tillgång till mångsidigare sakkunskap har jag vidare följt utskottets förslag jämväl i det avseendet, att minsta antalet suppleanter för arbetsgivar- och arbetarrepresentanterna fördubblats.

2—4 och delvis även 5 mom. av 9 § innehålla bestämmelser, vilka med hänsyn till arbetsrådets i 3 § föreslagna förändrade kompetens ansetts böra tillfogas för att åt rådets rättstillämpning bereda ökade garantier. Dessa bestämmelser voro också upptagna i förut omnämnda av herr Pettersson i Södertälje m. fl. avgivna och av andra kammaren antagna reservation.

10 §.

Såsom ett andra moment har till 10 § fogats en bestämmelse om skyldighet att hava lagen anslagen. Denna skyldighet har i överensstämmelse med 37 § lagen om arbetarskydd begränsats till att gälla den större industrien, som bedrivs på stadigvarande sätt.

12 §.

Under straffbestämmelsen i paragrafens första stycke har i samband med tillfogandet av 10 § 2 mom. inbegripits förseelser mot föreskriften om lagens anslående.

16 §.

Med avseende å 16 § har under riksdagsbehandlingen påyrkats densammans uteslutande ur lagen.

Jag delar emellertid andra särskilda utskottets mening, att en dylik bestämmelse icke för närvarande kan undvaras i en lagstiftning i förevarande ämne. Den norska lagen har också stadgande av enahanda innebörd. Jag är, liksom berörda utskott, också övertygad om, att Kungl. Maj:t och arbetsrådet ej annat än i verkligt nödfall skall låta bestämmelsen ifråga komma i tillämpning. Någon avsevärdare inverkan på effektiviteten av ifrågavarande lagstiftning komme bestämmelsens bibehållande förvisso icke att medföra.

Slutbestämmelserna.

Med hänsyn till det uppskov med lagens utfärdande, som dess förnyade framläggande innebär, hava tiderna för lagens ikraftträdande ansetts böra något framflyttas. Då flertalet arbetsgivare emellertid numera torde hava haft anledning att bereda sig på lagens genomförande, har berörda framflyttning ansetts kunna inskränkas till den 1 januari, resp. den 1 juli 1920.

I övrigt har i det nu förevarande lagförslaget en del formella jämkningar vidtagits, för vilka särskild motivering icke torde erfordras.

Departementschefen uppläste därefter ett i enlighet härmed avfattat förslag till lag om arbetstidens begränsning av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, samt hemställde, att lagrådets utlåtande över förslaget måtte för det i 87 § regeringsformen omnämnda ändamål inhämtas genom utdrag av protokollet.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall.

Ur protokollet:

Waldemar Wiens.

Förslag

till

L a g

om arbetstidens begränsning.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Denna lag äger tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, vari arbetare användes till arbete för arbetsgivares räkning, så ock å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, vari flera än tre arbetare på sådant sätt användas.

Från lagens tillämpning undantagas dock

a) arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande,

b) arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj,

c) arbete, som till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider,

d) arbete, som bedrivs av staten,

e) arbete, som är att hänföra till hälso- eller sjukvård,

f) skeppstjänst, som omförmäles i lagen om arbetstiden å svenska fartyg, ävensom fiske,

g) skogsarbete, kolning därunder inbegripen, samt flottning utom vid skiljeställe,

h) jordbruk jämte sådana därtill hörande binäringar, vilka icke bedrivs såsom självständiga företag, ävensom trädgårdsskötsel och djurskötsel, ändå att arbetet bedrivs utan samband med jordbruk,

i) arbete, som åligger trafikpersonal vid järnväg, som är upplåten för allmän trafik,

j) arbete, som åligger biträde i handelsbod, rakstuga, frisersalong eller badinrättning, samt

k) sådant arbete i hotell-, restaurang- eller kafé-rörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande.

2 §.

Såsom arbetare skall vid tillämpning av denna lag ej räknas disponent, verkmästare eller annan befattningshavare i överordnad ställning,
ritare, bokhållare eller därmed jämställd person,
vaktmästare eller annat underordnat kontorsbiträde.

3 §.

På begäran av domstol eller den, vars rätt därav beröres, åligger det arbetsrådet att avgöra, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå denna lag skall äga tillämpning, eller huruvida viss arbetstagare är att räkna såsom arbetare enligt lagen.

Är mål, som handlägges vid domstol, beroende av fråga, varom i första stycket förmäles, skall domstolen hänskjuta frågan till arbetsrådet, när part sådant äskar eller domstolen finner det nödigt; och varde målet i övrigt förklarat vilande i avbidan på arbetsrådets beslut.

I annan fråga rörande lagens tillämpning, än som i första stycket avses, har arbetsrådet att på begäran av domstol eller den, vars rätt av frågan beröres, avgiva utlåtande.

Arbetsrådets beslut och utlåtanden meddelas avgiftsfritt.

4 §.

Arbetare må icke användas till arbete under längre tid, raster oräknade, än 8 timmar av dygnet eller 48 timmar i veckan; dock må, därest nyssnämnda begränsning av arbetstiden för vecka icke därigenom överskrides, arbetstiden under veckans fem första söckendagar utsträckas till 8 $\frac{1}{2}$ timmar.

Bedrives arbete med regelbunden skiftindelning, må nyss angivna begränsningar gälla den genomsnittliga arbetstiden under en tidrymd av högst tre veckor.

5 §.

Beträffande arbete, som fortgår allenast under kortare tid eller medför synnerligen ringa ansträngning eller tillgodoser ändamål av synnerligen stort allmänt intresse, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva undantag från de i 4 § angivna begränsningar.

Måste arbete, som bedrives med tre skiftlag, oundgängligen fortgå jämväl under sön- och helgdagar, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva därför erforderligt undantag.

Är för visst arbete arbetstiden i väsentlig mån beroende av årstiden eller väderleken eller är den på grund av annat förhållande av växlande längd, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva, att arbetstiden, beräknad för en tidrymd av högst fyra veckor, allenast i genomsnitt skall vara underkastad de i 4 § angivna begränsningar.

6 §.

Har natur- eller olyckshändelse eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, vållat avbrott i driften eller ock medfört överhängande fara för sådant avbrott eller för skada å varor eller annan egendom, må arbetare, i den mån så är nödigt med hänsyn till berörda förhållande, användas till arbete utöver begränsning, som finnes angiven i 4 § eller kan hava meddelats med stöd av 5 §. Om sådant arbete samt dess anledning, omfattning och varaktighet åligger det arbetsgivaren att senast inom två dygn från dess början göra anmälan till yrkesinspektionens chefsmyndighet.

Arbetet må icke fortsättas utöver nämnda tid, utan att tillstånd därtill sökts hos nämnda myndighet. Angående sådan ansökan har yrkesinspektionens chefsmyndighet att ofördröjligen meddela beslut.

Anmälan eller ansökan, varom här är sagt, må anses gjord, när densamma i betalt brev avlämnats till allmänna posten.

7 §.

Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i 6 §, med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete utöver begränsning, som är angiven i 4 § eller kan hava meddelats med stöd av 5 §, vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt aderton år, för högst 25 timmar under loppet av en kalendermånad och 150 timmar under loppet av ett kalenderår. Därutöver må för nödvändiga förberedelse- eller avslutningsarbeten enstaka arbetare, som uppnått nyss angivna ålder, användas under högst 10 timmar under loppet av en kalendermånad.

Erfordras ytterligare eftergift, må sådan, dock för högst 10 timmar under loppet av en kalendermånad och 75 timmar under loppet av ett kalenderår, meddelas av yrkesinspektionens chefsmyndighet.

I fråga om arbetares skyldighet att utföra arbete, som i denna paragraf avses, gäller vad därom kan vara med arbetsgivaren överenskommet.

8 §.

Rörande arbetares användande till arbete enligt 6 eller 7 § åligger det arbetsgivare att senast näst därpå följande dag göra anteckning i särskild journal, upprättad enligt formulär, som fastställs av yrkesinspektionens chefsmyndighet.

Beslut av yrkesinspektionens chefsmyndighet enligt 6 eller 7 § skall biläggas journalen å det arbetsställe, beslutet rör, och skall journalen jämte bilagda beslut förvaras å arbetsstället under minst tre år, räknat beträffande journalen från den tid, då sista anteckningen gjordes däri, och beträffande beslutet från detsammes datum.

9 §.

1 mom. Arbetsrådet består av sju ledamöter, utsedda av Konungen för en tid av två år åt gången. Tre av ledamöterna skola utses bland personer, som icke kunna anses företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen, och förordnar Konungen en av dessa ledamöter till rådets ordförande och chef samt en till ställföreträdare för denne. Minst en av nyssnämnda tre ledamöter skall hava fullgjort vad författningarna föreskriva dem, som må nyttjas uti domarämbeten. Rådets övriga fyra ledamöter skola utses till halva antalet bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar utav arbetsgivare, vilkas ledamöter sysselsätta tillhopa minst 50,000 arbetare, och till halva antalet bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar utav arbetare, som räkna minst 50,000 medlemmar. För sistnämnda fyra ledamöter skola i enahanda ordning utses minst dubbelt så många suppleanter.

Förslag, som ovan sägs, bör upptaga minst dubbelt så många personer som de, vilka skola med ledning av förslaget förordnas till ledamöter eller suppleanter.

Har förslag ej avgivits, varde förordnande ändock av Konungen meddelat.

2 mom. Ledamot eller suppleant, som i 1 mom. avses, skall vara svensk medborgare och hava uppnått tjugufem års ålder. Ej må befattningen innehavas av den,

 som står under förmynderskap,

 som är i konkurstillstånd eller vars egendom, utan att vara avträdd till konkurs, förvaltas för borgenärens räkning,

 som är förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller eljest

på grund av honom ådömd straffpåföljd icke må utöva allmän befattning eller genom utslag, vilket ännu icke vunnit laga kraft, är dömd till straffpåföljd, varom sist förmäles, eller som är under framtiden ställd för brott, vilket kan medföra sådan påföljd, eller

som blivit dömd ovärdig att föra andras talan inför rätta.

3 mom. Mot ledamot av arbetsrådet gälla samma jäv, som i rättegångsbalken stadgats i fråga om domare.

4 mom. Ärenden, som behandlas av arbetsrådet, må avgöras av fem ledamöter, så ock av fyra, där de äro om beslutet ense.

Vid besluts fattande skola den lagfarne ledamoten samt lika antal representanter för arbetsgivare och arbetare närvara.

5 mom. Vid handläggning av ärenden, som ankomma å rådet, bör rådet i regel ej blott bereda vederbörande arbetsgivare och arbetare tillfälle att yttra sig utan även på lämpligt sätt söka samråd med representanter för arbetsgivare och arbetare inom ifrågakommande verksamhetsområden.

Till vidare utredning av ärende må rådet låta vid allmän domstol höra vittnen och sakkunniga.

Rådet äger att, där skäl därtill föreligga, i avbidan på vidare utredning meddela beslut, som gällar endast tills vidare.

6 mom. Närmare bestämmelser rörande rådet och dess verksamhet meddelas av Konungen.

10 §.

1 mom. Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas av yrkesinspektionens befattningshavare; och skall därvid i tillämpliga delar lända till efterrättelse vad som finnes stadgat rörande tillsyn å efterlevnaden av lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912.

2 mom. Å arbetsställe, där sådant arbete, som avses i 15 § lagen om arbetarskydd, bedrives på stadigvarande sätt, skall förevarande lag finnas anslagen på lämplig plats.

11 §.

Använder arbetsgivare arbetare till arbete i strid mot vad i denna lag är stadgat, straffes med böter från och med tio till och med ettusen kronor. Är arbetaren under aderton år och har användandet skett med faders eller målsmans vetskap och vilja, vare fadern eller målsmannen förfallen till böter från och med fem till och med femtio kronor.

Den som under tid, då han är ställd under åtal för förseelse, varom i denna paragraf förmäles, fortsätter samma förseelse, skall, när han varder därtill lagligen förvunnen, för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits, fällas till det ansvar, som är bestämt för sådan förseelse.

12 §.

Försummar arbetsgivare att fullgöra anmälningsskyldighet, som föreskrives i 6 §, eller att iakttaga vad enligt 8 § eller 10 § 2 mom. åligger honom, straffes med böter från och med fem till och med femhundra kronor.

Har arbetsgivare mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift i journal, som avses i 8 §, straffes med böter från och med femtio till och med ettusen kronor.

13 §.

Förseelser mot denna lag åtalas vid polisdomstol, där särskild sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare eller, där sådan ej finnes, vid allmän domstol.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

14 §.

Beträffande verksamhet, som bedrivs av kommun, skall vad i denna lag är stadgat angående arbetsgivare gälla arbetsföreståndaren.

15 §.

Över arbetsrådets beslut må klagan ej föras.

16 §.

Skulle tillämpningen av denna lag medföra sådana svårigheter för visst arbete eller företag, att dess fortsatta bedrivande därigenom äventyras, må Konungen, efter arbetsrådets hörande, medgiva av förhållandena påkallat undantag från lagens tillämpning.

17 §.

Där i lag eller författning ytterligare begränsning stadgats beträffande användande av minderårig eller kvinna till arbete, skall sådan begränsning lända till efterrättelse.

Denna lag träder beträffande arbete, som vid tiden för lagens utfärdande bedrivs oavbrutet såväl natt som dag, i kraft den 1 juli 1920 och beträffande annat arbete den 1 januari 1920 samt gäller till och med den 31 december 1923; skolande beträffande sådan under tiden för lagens giltighet begången förseelse, som avses i 11 eller 12 §, vad i lagen är stadgat fortfara att gälla även efter sistnämnda dag.

Om det beträffande visst företag visas vara erforderligt att vidtaga förändringar i driftsätt eller anordningar i övrigt för att icke tillämpningen av denna lag skall i väsentlig mån förminska företagets produktionsförmåga, och nämnda förändringar icke utan synnerlig svårighet kunna genomföras, till dess lagen skall träda i kraft i avseende å företaget, må arbetsrådet medgiva nödigt anstånd med tillämpningen.

*Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd
måndagen den 4 augusti 1919.*

Närvarande:

Justitieråden *Améen,*
friherre Leijonhufvud,
Edelstam,
Regeringsrådet *Linnér.*

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 16 juli 1919, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättat förslag till *lag om arbetstidens begränsning.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade den 31 sistlidne juli inför lagrådet föredragits av byråchefen Johan Arthur Erhard Molin.

Beträffande förslaget i dess helhet yttrade *lagrådet:*

Strävandena för begränsning av lönarbetarnas arbetstid hava utgått från grunder av två olika slag, hygieniska och sociala. En lagstiftning med den förra utgångspunkten söker förebygga, att arbetarna eller vissa kategorier bland dem få en så lång arbetstid, att därigenom kan framkallas överansträngning eller sjukdomar, och har hittills ingått såsom ett led i den egentliga arbetarskyddslagstiftningen. Skäl av dylik art åberopas allenast i ringa grad i motiveringen till det nu föreliggande lagförslaget. Det kan väl ej heller gärna antagas, att införande av åttatimmars arbetsdag skulle ur sådan synpunkt vara påkallat för alla industrier och andra arbetsgrenar, oberoende av om arbetet är lätt eller tungt, arbetslokalernas beskaffenhet, arbetarnas ålder och kön m. fl. i hälsoavseende betydelsefulla omständigheter, och den specialundersökning, som anställt av en bland arbetstidskommitténs ledamöter, har ej heller givit stöd åt ett sådant antagande. I detta sammanhang kan det också förtjäna erinras, att lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912 medgiver, att minderårig, som fyllt 14 år, må användas till arbete under 10 timmar av dygnet.

De vägande skälen för åttatimmarsdagens genomförande äro i stället sociala. Uppenbarligen är det i hög grad önskvärt, att kroppsarbetarna erhålla så lång fritid, att de, utom nödig vila, kunna få tillfälle att ägna sig åt sin familj, bildande studier och uppfriskande förströelser samt allmänna angelägenheter, och det kan ej förbises, att om en begränsning av arbetstiden till åtta timmar för en hel samhällsklass framstår — kanske även under inflytande av strävanden i andra länder — såsom ett av dess viktigaste önskemål, uppnåendet därav bör vara ägnat att hos denna klass stärka känslan av medborgerlig frihet och medborgerligt ansvar samt sålunda gagna samhället i dess helhet. Har emellertid arbetstiden redan gått ned så långt, att det ej längre är fråga om att undgå hälsofara för den nuvarande generationen av kroppsarbetare eller degeneration för den kommande, är arbetstidens ytterligare förkortning endast ett moment i strävandena för en allmän höjning av kroppsarbetarnas levnadsstandard, och frågan huruvida åttatimmars arbetsdag genom lagstiftning bör införas blir då beroende på dess verkningar i övrigt för samhället och den kroppsarbetande klassen själv.

Den av kommittén förebragta utredningen synes dessvärre giva vid handen, att den nedsättning i arbetsmängd, som åttatimmarsdagens genomförande innebär, icke kan antagas bli ersatt genom ökning i arbetsintensiteten. I fråga om vissa industriella produktionsarter, där arbetarnas prestation bestämmes av maskinernas hastighet eller av kemiska processer, är detta utan vidare klart, och beträffande de övriga är det av utredningen att döma allför litet sannolikt, att, om arbetsintensiteten över huvud taget kommer att ökas, detta sker i sådan utsträckning, att minskningen i arbetstimmar därigenom uppväges.

Huruvida den nedgång i det hittills uppnådda resultatet av ett visst antal arbetares användande, vilken således skulle följa av åttatimmarsdagens införande, framdeles kan återvinnas genom nya metoder, förbättringar i arbetets ledning eller organisation eller ökad förmåga hos arbetarna att utföra mera kvalificerat arbete, torde vara omöjligt att avgöra på förhand. I vissa fall kunna väl dylika åtgärder försvåras, särskildt genom det kapitalbehov för andra ändamål, som lagstiftningen antagligen framkallar, i andra fall åter kanske de påskyndas genom den ifrågasatta lagstiftningens inflytande, och i alla händelser lär svårigen något direkt samband dem emellan kunna påvisas såsom en allmän regel.

I den mån åttatimmarsdagen kommer att såsom bestående resultat medföra minskning i avkastningen av produktionen, beräknad efter antalet arbetare, åstadkommer den en minskning i nationalinkomsten, varav

oundvikligen lärer följa nedsättning i hela befolkningens och icke minst i arbetarklassens levnadsstandard vare sig genom försämrade nominallöner eller genom prisfördyring. Det måste då åtminstone anses tvivelaktigt, om vinsten av arbetstidens förkortning, vilken i övrigt är i hög grad beroende av de möjligheter, som finnas eller kunna skapas för en god användning av fritiden, är tillräckligt stor för att uppväga försämringen i levnadsvillkoren i övrigt. Det kan väl också tänkas, att arbetarna själva, om de finna sina inkomster minskade efter åttatimmarsdagens införande, söka ersättning därför genom arbete på annat håll, ett förfarande, som icke lär kunna hindras, såvida man icke vill gå därhän att kriminalisera själva arbetandet utöver en viss gräns.

Verkningarna för det svenska näringslivet av den föreslagna lagstiftningsåtgärden komma tydligen också att väsentligen bero på den ståndpunkt dess utländska konkurrenter intaga till frågan om arbetstidens förkortning på lagstiftningens väg. I detta avseende synes läget för närvarande vara det, att, bortsett från Tyskland, de stora industriländerna hittills undvikit att fatta beslut om genomförande för industrien i dess helhet och på viss tidpunkt av åttatimmarsdagen genom därom stiftad lag. Frågan synes sålunda antingen befinna sig på ett stadium av utredning eller hava stannat vid principbeslut, vilkas genomförande blir beroende på den ekonomiska och politiska ställningens utveckling. Genom den föreslagna lagstiftningen skulle alltså vårt land i jämförelse med dessa konkurrenter bliva bunden tidigare och med mindre möjlighet att lämpa sina produktionskostnader efter uppkommande förhållanden.

Under en övergångstid torde lagstiftningen om åtta timmars arbetsdag förvisso komma att medföra en försämring av den ekonomiska produktionens resultat, om det är riktigt, att man, såsom ovan framhållits, icke kan hysa alltför stora förhoppningar att genom arbetsintensitetens stegring återvinna vad som förloras i arbetsmängd, och om det tillika är klart, att de organisationsförändringar och dylika åtgärder, som kunna tänkas förbättra produktionens avkastning, i varje fall kräva åtskillig tid för sitt genomförande. De omedelbara verkningarna bliva säkerligen växlande allt efter arbetslönernas betydelse för omkostnadsstaten i dess helhet, efterfrågan på produkterna och möjlighet till prisförhöjning, svårighet att utvidga anläggningarna eller bostadstillgången, möjlighet att anskaffa kapital m. fl. omständigheter. Vissa industrier komma antagligen att försöka öka sitt arbetarantal, under det andra måste minska detsamma, och härav föranledes överflyttning av arbetare från det ena industriella arbetsstället till det andra eller från jordbruket till industrien. Då dylika överflyttningar icke lära kunna ske

utan dröjsmål, särskilt på grund av arbetarnas egen kända obenägenhet att byta arbete, måste det nog antagas, att lagens genomförande kan komma att framkalla arbetslöshet å vissa håll, även om det ej någonstädes behöver gå så långt som till driftsinställelse. På andra ställen åter kan inskränkningen av arbetstiden till äventyrs föranleda, att man behåller arbetare, som eljest skolat avskedas. Den ökade kredit, som kräves för nyanläggningar eller till följd av försämrad räntabilitet, kommer sannolikt att sätta industrien i större beroende av mäktiga kapitalkoncentrationer än redan nu är fallet.

Ett övervägande av de principiella skälen för och emot den ifrågasatta lagstiftningen synes leda till det resultat, att de varaktiga verkningarna för det svenska samhället av införandet nu av en lagstiftning om åtta timmars arbetsdag icke med säkerhet kunna överblickas, och detta så mycket mindre som i själva verket de inre fördelarna och olägenheterna till en del ligga på olika plan och i varje fall ingå i ett stort orsakssammanhang, som knappast låter sig till fullo analyseras, samt de internationella förhållandena på lagstiftningsområdet ifråga ännu äro så osäkra.

I sistberörda avseende torde väl större klarhet vinnas inom en icke avlägsen framtid, och det hade enligt lagrådets uppfattning från de synpunkter, som huvudsakligen böra vara avgörande i fråga om en lagstiftning av förevarande art, varit lyckligare, om man uppskjutit lagstiftningen i avvaktan därpå.

Att övergångstiden kommer att medföra betydande svårigheter synes i varje fall ofrånkomligt, och det är tydligen ett intresse för hela samhället, att dessa mildras, så långt sig göra låter. Med hänsyn härtill är det nödvändigt, att de möjligheter till anpassning efter näringslivets olikartade förhållanden, som lagen lämnar, också bliva använda, även om detta skulle hava till följd, att en viss skillnad i avseende å arbetstiden inom olika näringsgrenar eller för olika arbetare inom samma näringsgren kommer att kvarstå någon tid. I anledning av vad lagrådet i det över föregående lagförslag avgivna yttrandet anförde om nödvändigheten att framgå med stor varsamhet framhöll också departementschefen, att han delade lagrådets uppfattning angående önskvärdheten av att här ifrågavarande reform genomfördes på ett sätt, som med tillbörligt tillgodoseende av den föreslagna lagens ändamål medförde minsta möjliga svårigheter för näringarna, varjämte han i sådant syfte föreslog en viss utsträckning av dispensrätten enligt 16 §. Det lär på grund härav få antagas såväl att den Konungen i nämnda lagrum givna dispensbefogenheten kommer att tillämpas i all den utsträckning, förhållandena

påkalla som ock att den möjlighet att bevilja anstånd, som i övergångsstadgandena tillagts arbetsrådet, blir använd för att undvika störande rubbningar i landets ekonomiska liv.

Beträffande förslaget's särskilda bestämmelser yttrade *lagrådet*:

1 §.

Till en början anser sig *lagrådet* böra fästa uppmärksamheten på, att en ej ringa oklarhet vidlåder begreppet arbetare, som är ett av de grundläggande i lagförslaget. Då nämnda uttryck icke erhållit någon precisering, skulle det väl ligga närmast till hands att anse detsamma äga den innebörd, som i allmänt språkbruk givits däråt, såvida denna innebörd vore tydligt avgränsad. Så torde emellertid icke vara förhållandet, och den föreliggande otydligheten ökas än ytterligare, däri-genom att begreppet arbetare är positivt bestämt i två tidigare lagar, vilkas definitioner emellertid, enligt vad kommittén antyder, icke torde vara avsedda att tillämpas på här ifrågavarande förhållanden. De undantag från den föreslagna lagens tillämpning, som gjorts i 2 §, synas göra antagligt, att huvudvikten lagts på att från begreppet arbetare avskilja personer i viss överordnad ställning, men torde till en del utgå från en helt annan synpunkt, nämligen arbetets beskaffenhet och kunna icke anses medföra nödig klarhet. Det vore därför önskvärt, om förslaget kunde undergå erforderlig omarbetning i detta avseende. Därest så numera ej kan ske, föranleder anmärkta förhållandet nedanstående erinringar vid punkt e) i förevarande paragraf och vid 2 §.

Enligt förslaget skulle lagen äga tillämpning å särskilda arbetsföretag, endast i den mån däri användas flera än tre arbetare. Till förekommande av att ett rent tillfälligt ökande av arbetarnas antal utöver tre skulle medföra, att företaget komme att falla under lagens bestämmelser och arbetsgivaren vara underkastad kriminellt ansvar, samt med åberopande av den innebörd, som givits åt motsvarande stadgande i lagen om arbetarskydd, hemställas, att i första stycket av förevarande paragraf före ordet »flera» inskjutas orden »i regel».

Undantaget under e) läser icke omfatta arbete å apotek. Ej heller torde sådant arbete vara att hänföra till eljest i lagen gjort undantag. Då emellertid det arbete, som å apotek utföres av den personal, som äger farmaceutisk utbildning eller tjänstgör för att vinna sådan utbildning, synes böra falla utanför lagens tillämpningsområde, hemställas om införande här av föreskrift i berörda hänseende.

Lydelsen av stadgandet under g) ger anledning till tvekan, om därmed avses, att all kolning är undantagen. Såvitt sådan bedrivs i omedelbart samband med skogsarbete, faller den uppenbarligen under undantaget. Men kolning lär även idkas på annat sätt. Dels förekommer, att annan än den, som äger skog eller eljest där bedriver skogsbruk, uppköper virke och låter kola det på platsen, dels bedrivs kolning av avfall vid sågverk eller annat träförädlingsverk såsom binäring vid företaget och dels idkas kolning såsom självständig rörelse i därför konstruerade ugnar. I vad mån kolningsarbete under de sålunda angivna olika förhållandena må lämpligen höra under lagen synes ej hava varit föremål för någon utredning. Försiktigast lär därför vara, att all kolning undantages, i vilket hänseende torde vara tillfyllest, att ur lagtexten orden »därunder inbegripen» få utgå. Likartade tolknings-svårigheter göra sig gällande beträffande tjärbränning. Svårigheterna vid tolkningen i berörda två hänseenden ökas därav, att det ena arbetet omnämnes i lagtexten, det andra icke. Anses båda böra falla under undantaget, men endast i den mån arbete av sådan art enligt allmän uppfattning är att hänföra till skogsarbete, synes detta syfte kunna ernås genom att allt vad i förslaget säges om kolning uteslutes.

2 §.

I anslutning till vad ovan under 1 § anförts angående begreppet arbetare i lagförslaget hemställes, att ordet »disponent» i förevarande paragraf måtte utgå, då det allenast synes ägnat att göra begreppet än otydligare, om man framkallar den föreställningen, att till och med en person i ledande ställning som en disponent måste uttryckligen undantagas för att icke betraktas som arbetare i lagförslagens mening. I sammanhang med borttagande av nämnda ord torde återstoden av punkten erhålla följande jämkade lydelse: »verkmästare eller annan därmed jämförlig befattningshavare i överordnad ställning».

3 §.

Det föreliggande lagförslaget inför — i likhet med det för årets lagtima riksdag framlagda — en ny institution, arbetsrådet, med flera synnerligen viktiga uppgifter. Förevarande förslag avviker emellertid så till vida från äldre förslag, som arbetsrådet här erhållit ensamrätt att avgöra frågorna, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå lagen äger tillämpning, och huruvida viss arbetstagare är att räkna såsom arbetare enligt lagen. I dessa avseenden skulle enligt kommitté-

förslaget arbetsrådet visserligen äga befogenhet att träffa avgörande, men nämnda frågor kunde jämväl prövas av domstol, under det den kungl. propositionen till lagtima riksdagen enligt lagrådets hemställan innehöll, att arbetsrådet allenast skulle äga att avgiva utlåtande.

Det nu framlagda förslaget innebär således, att domstol i förekommande mål, vilka i regel torde röra ansvar, icke skulle äga att självständigt bedöma det föreliggande materialet, utan i visst avseende, ofta det avgörande, vara ovillkorligen bunden av annan institutions uppfattning. Uppenbarligen innebär en sådan anordning något för vanlig svensk rättegångsordning främmande, men nämnda förhållande är givetvis icke i och för sig tillräcklig anledning att avvisa anordningen, därest densamma kan förväntas medföra särskilda fördelar. Så synes emellertid näppeligen vara fallet. Vad man önskat på detta sätt vinna är enligt den av departementschefen åberopade utskottsreservationen att erhålla en snabb och efter de praktiska förhållandena avpassad lösning av förekommande frågor om lagens tillämpning och tolkning. Detta mål synes kunna ernås jämväl genom att arbetsrådet, såsom skett i det tidigare lagförslaget, åläggas att avgiva utlåtande. Med den synnerliga vikt, som säkerligen måste tillmätas ett sådant utlåtande, torde den, som ställer sig detsamma till efterrättelse, kunna, därest ingen ändring i förhållandena inträtt, vara så gott som säker att gå fri från ansvar. Även i fall då meningsskiljaktighet mellan arbetsgivare och arbetare sammanhänger med fråga om lagens giltighetsområde, läser arbetsrådets utlåtande komma att i regel tillerkännas avgörande betydelse, vare sig tvisten går till domstol eller icke. De utlåtanden, som arbetsrådet avgivit, torde också snart nog komma att bliva bestämmande för rättsuppfattningen och därigenom efter någon tid arbetsrådets belastning, åtminstone med dess hittills givna uppgifter, kunna hållas inom rimliga gränser. Därtill skulle också bidra, att enligt förslaget till lagtima riksdagen frågan huruvida tvekan verkligen föreläge komme att i händelse av rättegång prövas av domstolen och remiss till arbetsrådet således att ske allenast i de fall, då domstolen funne tvekan vara för handen.

Skulle åter en verklig avgöranderätt tilldelas arbetsrådet, läser man knappast kunna stanna vid den ståndpunkt, som det nu föreliggande lagförslaget intagit, utan torde man till undvikande av dualism mellan arbetsrådet och domstolarna bliva nödsakad ålägga domstolarna att, så snart fråga där uppkommer, huruvida lagen är tillämplig å visst arbete eller viss arbetstagare är att räkna såsom arbetare enligt lagen, hänskjuta frågan till arbetsrådet. Även oavsett denna utvidgning kommer arbetsrådet sannolikt att med den ställning av i sista hand avgörande myn-

dighet, som i nu föreliggande förslag givits åt detsamma, bliva överskopat med förhandsförfrågningar från enskilda och remisser från domstolar, varigenom arbetsrådets dispenserande verksamhet kan bliva lidande samt den eftersträfvade snabbheten i besluten motverkas. Därtill kommer, att därest arbetsrådet i verkligheten blir ett betungat ämbetsverk, det ej lär kunna undgås, att dess rekrytering med i det praktiska livet erfarna personer försvåras, varigenom också utsikterna minskas att uppnå det av reservanterna omförmälda önskemålet av en efter de praktiska förhållandena avpassad lösning av uppkommande frågor.

Det föreliggande spørsmålet synes således kunna vara föremål för tvekan, men det har dock förefallit, som om mindre starka skäl talade för den senast föreslagna utvägen. Det hemställes därför, att förslaget måtte i nu förevarande avseende bringas i överensstämmelse med det förslag, som framlades för årets lagtima riksdag, dock med den ändring att jämväl annan myndighet än domstol, t. ex. åklagare och tillsyningsmyndighet, berättigas att begära utlåtande av arbetsrådet. Bibehålles den föreslagna anordningen, kan anmärkas, att det framstår såsom mindre lämpligt, att domstolen skall vara förpliktad att genast i sammanhang med hänskjutandet av viss fråga till arbetsrådet förklara målet vilande. Det lär kunna förekomma, att i avvaktan på arbetsrådets avgörande viss handläggning med fördel kan äga rum, exempelvis då domstolen finner framställning till arbetsrådet uppenbart obehörlig men på grund av parts begäran nödgas göra sådan. En föreskrift därom, att innan arbetsrådets beslut inkommit slutligt yttrande i målet ej må meddelas, synes vara tillfyllest. Det står då i domstolens skön att förfara efter omständigheterna.

Beträffande paragrafens sista stycke hänvisas till vad därom yttras vid 9 §.

4 §.

För vinnande av större lättfattlighet synes andra stycket böra omredigeras därhän att, om arbete bedrivs med regelbunden skiftindelning, annan arbetstid än nyss sagts må tillämpas, så vitt därigenom icke uppkommer längre sammanlagd arbetstid för en tidrymd av högst tre veckor än att den motsvarar 48 timmar i veckan.

5 §.

Med hänsyn till från arbetarhåll framkastade farhågor för att den i sista stycket till arbetsrådet överlämnade rätt att under angivna förut-

sättningar medgiva viss lättnad vid tillämpningen av lagens stadgande om begränsad arbetstid skulle kunna till skada för arbetarna utnyttjas i allt för stor utsträckning har i det nya förslaget tillagts den begränsningen, att den tillåtna genomsnittsberäkningen av maximitiden för det ordinarie arbetet ej får avse längre tidrymd än fyra veckor.

Frånsett det säkerligen obefogade i farhågan för att arbetsrådet i strid mot lagens syfte att bereda arbetarna förkortad och lämpligt fördelad arbetstid skulle medgiva dylik lättnad, som icke vore av verkligt behov påkallad, kan med skäl ifrågasättas, huruvida man icke med en dylik begränsning över hövan kringskurit arbetsrådets möjlighet att på ett efter omständigheterna avpassat sätt tillmötesgå ett oavvisligt behov av större rörelsefrihet i fråga om arbetstidens förläggning. Av handlingarna framgår ej, att någon utredning verkstälts i vad mån en sådan gräns för arbetsrådets förfoganderätt kan uppdragas utan fara för att ändamålet med bestämmelsen i högre grad förfelas. Den nu införda begränsningen torde förty böra utgå. Därest omförmälda begränsning bibehålles, lärer stadgandet böra för vinnande av erforderlig tydlighet omformuleras sålunda, att arbetsrådet må, i den mån så prövas påkallat, medgiva, att annan arbetstid än i 4 § stadgas må tillämpas, så vitt därigenom icke sammanlagda arbetstiden för en tidrymd av högst fyra veckor blir längre än att den motsvarar 48 timmar i veckan.

7 §.

I föreliggande förslag har till paragrafen i dess förutvarande lydelse fogats ett nytt stycke av innehåll, att i fråga om arbetares skyldighet att utföra arbete, som i paragrafen avses, gäller vad därom kan vara med arbetsgivaren överenskommet. Den grundsats, som sålunda uttalats, är självfallen utan stadgande därom; tillägget är alltså onödigt. Det är därjämte vilseledande. Enligt vanliga lagtolkningsregler skulle av stadgandets förekomst i denna paragraf, under det att detsamma saknas på andra ställen i förslaget, där tal är om längsta tillåtna arbetstiden, dragas den slutsatsen, att i dessa senare fall arbetsgivaren kan utkräva det angivna maximum av arbetstid oberoende av vad avtalet med arbetaren därutinnan kan innehålla. Stadgandet synes följaktligen böra utgå.

Bibehålles detsamma, torde avfattningen kräva någon jämkning. I fråga om arbetsavtal lärer det ofta inträffa, att ehuru parterna vid avtalets ingående ej träffat någon uttrycklig bestämmelse om arbetstidens längd dock av omständigheterna framgår, vad parterna åsyftat skola

gälla i sådant hänseende. Även i dylika fall skall tydligen regeln i förevarande lagbestämmelse vinna tillämpning. Till förebyggande av missförstånd därutinnan torde emellertid orden »kan vara» lämpligen böra utbytas mot orden »kan anses vara».

9 §.

På sätt det till lagrådet jämväl remitterade förslaget till lag om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete utvisar, avses, att arbetsrådet skall erhålla vissa uppgifter även enligt nämnda lag. Med hänsyn härtill och då arbetsrådets verksamhetskrets till äventyrs främdeles kan komma att utvidgas än ytterligare, synes det mindre lämpligt, att bestämmelserna om dess organisation och verksamhet innefattas i lagen om arbetstidens begränsning. Hithörande stadganden torde i stället böra få sin plats i en särskild lag om arbetsrådet.

Rörande ikraftträdandet av den nya lag, vars tillkomst lagrådet sålunda förordar, hänvisas till lagrådets yttrande vid slutstadgandet.

Beträffande de särskilda bestämmelserna i paragrafen erinras till en början, att andra stycket av 4 mom. bör omredigeras i anledning därav att enligt lagförslaget flera ledamöter kunna vara lagfarna. Dessutom vill lagrådet framhålla, att det med hänsyn till den arbetsbörda, som åtminstone till en början lär komma att vila på arbetsrådet, kan dragas starkt i tvivelsmål, om antalet utan förslag utsedda ledamöter är tillräckligt. Skulle en närmare undersökning visa, att möjligheten till ökning av dessa ledamöters antal behöver hållas öppen, och lagförslaget i anledning därav undergå någon jämkning, böra reglerna för arbetsrådets sammansättning vid ärendenas behandling lämpas i enlighet därmed. Det synes erforderligt, att i förevarande paragraf intagas bestämmelser motsvarande 4 och 5 §§ i lagen om försäkringsrådet.

Av stadgandet i 5 mom., andra stycket, som medgiver arbetsrådet att till utredning av ärende, som ankommer å rådet, låta vid allmän domstol höra vittnen och sakkunniga, framgår ej, huru därvid skall förfaras. Om, såsom synes avsett, rådet skall äga att hos allmän underrätt göra framställning om vissa vittnens eller sakkunnigas hörande och domstolen därefter skall hava att ombesörja inkallandet av de angivna personerna och höra dem samt till arbetsrådet insända protokollet över förhöret, lär särskild föreskrift härom samt om den domstol arbetsrådet skall anlita böra meddelas i lagen.

Tillika är av nöden, att där upptagas bestämmelser rörande kostnaderna för dylikt förhör. I sådant hänseende kan ifrågasättas, att

olika regler skulle gälla å ena sidan, då förhöret sker för utredning i ett ärende, om vilket utlåtande påkallats utan att rättegång är för handen, och å andra sidan i övriga fall. I betraktande av att utredning merendels torde kunna åstadkommas på ett enklare sätt än genom vittnesförhör, exempelvis genom yrkesinspektionens befattningshavare, torde dylikt förhör förekomma endast sparsamt och följaktligen de därmed förenade kostnaderna bliva jämförelsevis obetydliga. Med hänsyn härtill och för vinnande av största möjliga enkelhet lärer vara att föredraga, att omförmälda kostnader alltid bestridas av allmänna medel. Då en viss frihet synes vara av nöden vid bestämmande av ersättning åt vittnen och sakkunniga, torde prövningen härav få överlämnas åt rätten. Stadganden i dessa hänseenden, i den mån deras meddelande ej ankommer på Konungen, böra då ock intagas i förevarande paragraf. Därjämte bör bestämmelsen i 3 § fjärde stycket hitflyttas. Därest ersättning för utgifter, som kunna föränledas genom kallelser av vittnen eller sakkunniga, anses böra beredas vederbörande befattningshavare, torde erforderlig författning härom utfärdas.

För åstadkommande av garantier att endast förslag till ledamöter och suppleanter från därtill behörig sammanslutning av arbetsgivare eller arbetare må komma under prövning torde erfordras särskilda föreskrifter liksom även eljest om sättet för förslagens avgivande. Dessa böra meddelas av Konungen. Bland de ämnen, som i 6 mom. angivas såsom föremål för Konungens närmare förfogande, torde därför även inrymmas avgivande av förslag, varom i 1 mom. förmäles.

15 §.

För den händelse förevarande § jämte 9 § icke komma att överflyttas till särskild lag, torde 15 § lämpligen böra upptagas såsom ett särskilt moment i 9 § närmast före nuvarande 6 mom.

Slutstadgandet.

Då i första stycket talas om arbete, som bedrives oavbrutet såväl natt som dag, kan därav, särskildt vid jämförelse med 5 § andra stycket, föränledas den uppfattningen, att i förevarande lagrum avses allenast arbete, som pågår veckans alla dagar, således även söndagar. Bestämmelsen lärer dock syfta på allt arbete, som bedrives i regelbunden skift-

indelning även om nätterna, oavsett om arbetet står stilla under söndagarna. Om ordet »oavbrutet» uteslutes, synes bestämmelsen bliva tydligare.

Av slutstadgandets andra stycke framgår, att lagens bestämmelser om arbetsrådets inrättande och dess verksamhet äro avsedda att tillämpas redan innan lagen i övrigt träder i kraft. Vare sig nämnda bestämmelser utbrytas till en särskild lag eller icke, synes vad sålunda åsyftas böra komma till direkt uttryck. Härjämte lärer vara erforderligt, att motsvarande föreskrift gives beträffande den arbetsrådet enligt de särskilda paragraferna tilldelade befogenhet att meddela undantag i vissa fall från lagens tillämpning samt avgöra eller avgiva utlåtande i åtskilliga frågor, av betydelse för en riktig tillämpning. Betydande olägenheter kunna förväntas uppkomma, därest med berörda beslut och tolkningar måste anstå till dess lagens inskränkningar av arbetstiden redan någon tid länt till efterrättelse i hela sin omfattning. Lagrådet hemställer alltså, att slutstadgandet måtte kompletteras med föreskrift, att lagen i nu omfördälda delar skall lända till efterrättelse från tid, som Konungen bestämmer. Därvid torde, då arbetsrådets funktionstid väl lämpligast i regel sammanfaller med kalenderår, böra föreskrivas den jämkning beträffande arbetsrådets tillsättande, att ledamöter och suppleanter skola första gången utses för tiden intill utgången av år 1921.

I sammanhang härmed vill lagrådet ifrågasätta, huruvida icke till förekommande av att den arbetsrådet påvilande arbetsbördan i början varder allt för betungande och att viktiga avgöranden icke kunna medhinnas i behörig tid, lagens ikraftträdande i övrigt, åtminstone i fråga om arbete, som icke bedrivs såväl natt som dag, måste något framskjutas.

Ur protokollet:

A. V. Stenkula.

Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 augusti 1919.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden PETERSSON,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Tillförordnade departementschefen, statsrådet Undén anmälde lagrådets den 4 augusti 1919 avgivna utlåtande över det den 16 juli 1919 till lagrådet remitterade förslaget till lag om arbetstidens begränsning samt anförde därvid följande:

Vad lagrådets yttrande innehåller beträffande de principiella skälen för och emot förevarande lagstiftning synes ej påkalla yttrande från min sida utöver vad av föredragande departementschefen förut i ämnet anförts. Lagrådets uttalande, att det i varje fall varit lyckligare, om lagstiftningen uppskjutits, kan jag givetvis icke biträda, utan delar fastmera den av det förut fungerande lagrådet uttryckta meningen, att det synes klokt att icke dröja med läggandet av grundvalen för en dylik lagstiftning om normalarbetsdag.

Lagrådet framhåller vidare, att verkningarna av den föreslagna lagstiftningen komma att väsentligen bero på den ståndpunkt, vårt lands utländska konkurrenter intaga till frågan om arbetstidens förkortning på lagstiftningens väg, samt anför härom att, såvitt gäller de stora industriländerna, bortsett från Tyskland, frågan skulle befinna sig på ett

stadium av utredning eller hava stannat vid principbeslut. Jag erinrar emellertid om att det, ur synpunkten av vårt lands konkurrensförmåga, givetvis är likgiltigt, om åttatimmarsdagen i utlandet genomförts på lagstiftningens väg eller frivilligt, samt att i de stora industriländer, vilka lagrådets uttalande synes åsyfta, eller England och delvis Förenta Staterna, arbetstiden inom industrien i den största utsträckning genom avtal begränsats till åtta timmar eller därunder. Uppenbart är ock, att förhållandena i de mindre industriländerna, särskilt i våra grannländer, äro av den största betydelse för bedömandet av frågan om svensk lagstiftning i ämnet, vilket lagrådet synes hava förbisett. Såsom framgår av föredragande departementschefens anförande vid propositionens remitterande till lagrådet, har åttatimmarsdagen införts i Norge, Danmark och Finland.

Beträffande lagens särskilda bestämmelser har lagrådet till en början framhållit, att oklarhet vidlåde begreppet arbetare enligt lagförslaget. Då det emellertid genom stadgandena i 2 och 3 §§ torde få anses hava blivit sörjt för, att ifrågavarande begrepp må erhålla en med hänsyn till det praktiska livets skiftande krav lämpad tolkning, har jag ej ansett någon omarbetning av förslaget böra äga rum i förevarande hänseende.

Med anledning av lagrådets anmärkning har i första stycket av 1 § före ordet »flera» inskjutits orden »i regel».

Lika med lagrådet anser jag, att det arbete, som å apotek utföres av den personal, som äger farmaceutisk utbildning eller tjänstgör för att vinna sådan utbildning, bör falla utanför lagens tillämpningsområde. Då emellertid nämnda personal i varje fall icke torde vara inbegripen under begreppet arbetare enligt lagen, har lagrådets anmärkning i fråga om det under 1 § e) upptagna undantag ej föranlett tillägg till förslaget.

I fråga om 1 § g) har lagrådet ifrågasatt, att all kolning och sålunda ej blott sådan, som bedrivs som skogsarbete, skulle undantagas från lagens tillämpning. Med hänsyn till att dylikt arbete, såsom även lagrådet självt exemplifierat, i många fall bedrivs under förhållanden, som äro att jämföra med industriellt arbete i allmänhet, har jag icke ansett mig kunna biträda detta förslag. Kolning, liksom tjärbränning, skulle sålunda undantagas från lagen i den mån de bedrivs som skogsarbete. Då någon missuppfattning beträffande stadgandets innebörd härutinnan näppeligen synes vara att befara, har stadgandet bibehållits med samma lydelse som i det remitterade förslaget.

Med anledning av vad lagrådet under 2 § hemställt har jag låtit ordet »disponent» utgå ur detta lagrum.

Vid 3 § har lagrådet, efter att hava redogjort för det remitterade förslaget bestämmelse därom, att arbetsrådet skall äga slutligen avgöra vissa till detsamma hänskjutna frågor, ävensom motsvarande stadgande i det för årets lagtima riksdag framlagda förslaget, enligt vilket arbetsrådet allenast skulle äga avgiva utlåtande i berörda frågor, framhållit, att det kunde vara föremål för tvekan vilkendera anordningen, som vore den lämpligaste, men att det dock förefölle, som om mindre starka skäl talade för den senast föreslagna utvägen. Enligt lagrådets uppfattning skulle en snabb och efter de praktiska förhållandena avpassad lösning av förekommande frågor om lagens tillämpning och tolkning kunna erås lika väl med en anordning i överensstämmelse med det för lagtima riksdagen framlagda förslaget, som om arbetsrådet, på sätt i det nu remitterade förslaget förordats, skulle äga meddela bindande beslut. Såvitt jag kan finna skulle dock den nu föreslagna anordningen, med hänsyn särskilt till den nuvarande rättegångsordningen vid underdomstolarna på landet och den tidsutdräkt, som föranledes av ett överklagande av vederbörande underrätts beslut, medföra ett snabbare definitivt avgörande av frågorna. Och framför allt måste nämnda anordning medföra större möjlighet att vinna en rättstillämpning, som är enhetlig och grundad på verklig sakkännedom. Vad särskilt angår enhetligheten må framhållas, att de rättsfrågor, för vilkas avgörande en tolkning av den föreslagna lagen kan bli erforderlig, sannolikt i flertalet fall komma att uppstå i brottmål. Gällande regler om fullföljdsrätt och de i förevarande lag föreslagna straffskalorna föranleda, att nämnda frågor allenast i ett fåtal fall komma under högsta domstolens prövning, vadan med den i den förra propositionen föreslagna anordningen en enhetlig praxis svårligen skulle kunna vinnas. Den av lagrådet uttalade farhågan att arbetsrådets ställning såsom i sista hand avgörande myndighet skulle medföra, att arbetsrådet skulle bli så betungat av arbete, att den eftersträfvade snabbheten i besluten motverkades och rådets rekrytering med i det praktiska livet erfarna personer försvårades, torde vara överdriven och icke böra tillmätas avgörande betydelse. På grund jämväl av vad sålunda ytterligare anförts anser jag mig icke böra frångå det remitterade förslaget ståndpunkt i denna del.

För den händelse verklig avgöranderätt skulle tillkomma arbetsrådet, ifrågasätter lagrådet, att, så snart fråga vid domstol uppkommer, huruvida lagen är tillämplig å visst arbete eller huruvida viss arbetstagare är att räkna såsom arbetare enligt lagen, frågan skulle hänskjutas till arbetsrådet. Härigenom skulle dock enligt min mening riskeras, att, särskildt under första tiden av arbetsrådets verksamhet, då arbetsbördan

säkerligen i alla fall blir avsevärd, rådet skulle bliva allt för överhopad med arbete, och då part tillerkänts rätt att hänskjuta fråga av förevarande beskaffenhet till arbetsrådet, lärer garanti för enhetlighet i domstolarnas avgöranden vara åvägabragt i den omfattning, som skäligen kan anses påkallad.

I enlighet med lagrådets hemställan har föreskriften, att då fråga av domstol hänskjutes till arbetsrådets avgörande, målet skall förklaras vilande i avbidan på arbetsrådets beslut, utbytt mot en bestämmelse att, innan arbetsrådets beslut kommit domstolen tillhanda, slutligt utslag i målet ej må av domstolen meddelas.

Lagrådets mening rörande önskvärdheten av en redaktionell ändring i 4 §, andra stycket, har jag funnit mig kunna biträda.

Lagrådet har framställt erinran mot den i 5 § sista stycket vidtagna ändring, varigenom för den genomsnittliga beräkningen av arbetstiden uppställts en begränsning av fyra veckor. Av skäl, som anförts vid remissen till lagrådet av förevarande förslag, finner jag mig böra vidhålla förslagets ståndpunkt i förevarande avseende. Emellertid har i lagrummet vidtagits en formell jämkning i enlighet med vad lagrådet hemställt.

Mot det tillagda sista stycket i 7 § har av lagrådet anmärkts, att det vore onödigt och vilseledande. Från lagteknisk synpunkt sett har anmärkningen otvivelaktigt fog för sig i förstberörda avseende. Under lagförslagets behandling har det emellertid från vissa håll gjorts gällande, att lagens ifrågavarande bestämmelser om övertidsarbete skulle kunna tolkas därhän, att de för arbetsgivaren medförde rätt att påfordra sådant arbete. Med hänsyn till angelägenheten av att lagtexten är så tydlig som möjligt för alla dem, som skola träffas av dess bestämmelser, har jag funnit övervägande skäl tala för bibehållande av ifrågavarande stadgande i det remitterade förslaget, därvid emellertid vidtagits den av lagrådet förordade förändringen av orden »kan vara» till »kan anses vara».

Ehuru det varit mest följdriktigt, om bestämmelserna rörande arbetsrådets organisation och verksamhet, på sätt lagrådet förordat, sammanförts i en särskild lag, har jag emellertid med hänsyn till förevarande lagstiftnings provisoriska karaktär ej ansett mig böra ifrågasätta en sådan mer genomgående omarbetning av förslaget.

Lagrådet har med hänsyn till den arbetsbörda, som åtminstone till en början skulle komma att vila på arbetsrådet, ansett tvivelaktigt, om antalet utan förslag utsedda ledamöter i arbetsrådet vore tillräckligt. Ehuru det vill synas antagligt, att denna farhåga saknar grund, torde det dock ej vara uteslutet, att särskilt under rådets första arbetsperiod

en förstärkning av ledamöternas antal kan bliva av behovet påkallad, så att rådet må kunna arbeta å två avdelningar. På grund härav har försiktigheten synts bjuda, att antalet ledamöter i rådet sättes till »minst» sju, varmed möjlighet förefinnes att i fall av behov förstärka de omedelbart av Konungen utsedda ledamöternas antal. I samband härmed hava vissa andra därav betingade jämkningar vidtagits i 9 §.

Med anledning av lagrådets beträffande sistnämnda paragraf gjorda anmärkningar har densamma i övrigt omarbetats och kompletterats i av lagrådet angivna hänseenden. Därvid hava bestämmelserna i 3 § sista stycket och 15 § i det remitterade förslaget sammanförts med 9 §, i samband varmed ändring i numreringen av 16 och 17 §§ i samma förslag vidtagits.

Slutstadgandet i lagen har omredigerats i huvudsaklig överensstämmelse med vad lagrådet hemställt. Härvid har föreslagits, att vad lagen innehåller beträffande arbetsrådets befogenhet och verksamhet skall lända till efter rättelse från och med den 1 november 1919, hviket givetvis förutsätter, att arbetsrådet blivit dessförinnan efter i vederbörlig ordning avgivna förslag tillsatt. Något uppskov, på sätt lagrådet ifrågasatt, med lagens ikraftträdande, utöver vad det remitterade förslaget innehåller, har jag ej ansett mig böra ifrågasätta.

Slutligen hava i förslaget vidtagits en del formella jämkningar, för vilka särskild motivering ej torde påkallas.

Föredraganden hemställde därefter, att det sålunda ändrade förslaget till lag om arbetstidens begränsning måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:st Konungen förordna, att till riksdagen skulle avlätas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

M. Hallenborg.